

Р. А. Калюжний,
доктор юридичних наук, професор

Л. О. Шапенко,
старший викладач

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ЗМІСТ СУБ'ЄКТИВНОГО ПРАВА В УМОВАХ ПРАВОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Національний авіаційний університет
проспект Космонавта Комарова, 1, 03680, Київ, Україна
E-mail: shapenkol@ukr.net

Мета статті полягає у дослідженні сутності суб'єктивного права в його нерозривному взаємозв'язку з категоріями «суб'єкт права», «призначення суб'єктивного права» та «здійснення суб'єктивного права», а також визначення нових змістовних характеристик даного поняття в умовах правової інтеграції. **Методи дослідження:** використання системно-структурного методу та методу узагальнення дозволило проаналізувати загальні тенденції розширення змісту суб'єктивних прав, спричинені глобалізаційними та правоінтеграційними трансформаціями соціальної дійсності. За допомогою діалектичного методу наукового пізнання, а також методів аналізу, синтезу та абстрагування з'ясовано зміст та призначення досліджуваного поняття, визначено основні його ознаки та структуру, а також співвідношення з об'єктивним правом. **Результати:** в результаті наукового пошуку доведено, що питання призначення суб'єктивних прав має важливе теоретичне та практичне значення. Адже з теоретичної точки зору розуміння необхідності кореляції потреб людини з нормативно-правовим регулюванням суспільних відносин дає більше можливостей для розуміння сутності суб'єктивного права, зокрема пізнання його природи. З точки зору практики, пов'язування потреб людини з конкретним суб'єктивним правом сприятиме закріпленню необхідного змісту об'єктивного права та встановленню тих правомочностей особи, необхідних для задоволення конкретних інтересів. **Обговорення:** динамічність розвитку суспільних відносин та розвиток правової системи України, що відбуваються під впливом глобалізаційних процесів сьогодення, зумовлюють потребу подальшого наукового осмислення перетворень інституційної підсистеми національної правової системи в розрізі виявлення змін у правовому статусі суб'єктів права.

Ключові слова: глобалізація; правова інтеграція; правовий статус; суб'єкт права; суб'єктивне право.

Постановка проблеми та її актуальність. Питання суб'єктивного права залишаються вузловими в кожній галузі права, оскільки соціальне призначення права полягає у регулюванні поведінки учасників суспільних відносин, в правовій регламентації їхньої діяльності. А ефективність правового регулювання безпосередньо залежить від оптимальності визначення варіантів поведінки учасників суспільних відносин. Звідси випливає, що з'ясування питань, пов'язаних зі змістом суб'єктивного права, має важливе теоретичне

та практичне значення. Актуальність та значущість даного дослідження зумовлені також необхідністю переосмислення традиційного розуміння змісту суб'єктивного права та вивчення істотних змін у колі суб'єктів національної правової системи і їхньому правовому статусі, які відбуваються в результаті багатоаспектного і різноманітного впливу глобалізації та правової інтеграції на правову систему України, її підсистеми і елементи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика, пов'язана з поняттям, змістом,

сутністю, класифікацією суб'єктивних прав, є традиційною для загальнотеоретичної юридичної науки і розглядається в контексті структури й змісту правовідносин, у зв'язку із суб'єктивними правами тощо.

Свого часу в науковій літературі кінця ХІХ – початку ХХ ст. поняття «суб'єкт права» використовувався для позначення носія суб'єктивних прав. Упродовж останнього десятиліття питання дослідження суб'єктів права все більше привертають увагу вітчизняних та зарубіжних вчених. Зокрема поняття «суб'єктивне право» є предметом наукових дискусій у філософії права, загальній теорії права, науці міжнародного права, порівняльному правознавстві, галузевих юридичних науках, кожна з яких має свої здобутки. Розгляд загальнотеоретичних, філософсько-правових та міжнародних аспектів правосуб'єктності індивіда в поглядах таких вчених як Д. Бакаєв, О. Зайчук, Л. Луць, А. Маслоу, Н. Оніщенко, П. Рабінович, І. Риждова, Дж. Сарторі, Л. Свепстон, Л. Удовика, М. Хаустова та інших склали теоретичну основу даної наукової роботи.

Водночас здобутки й напрацювання в межах кожної з наук не завжди знаходять підтримку й подальший розвиток в інших науках належним чином. Саме тому дослідження глобалізаційних перетворень інституційної підсистеми потребує уточнення шляхом з'ясування сучасного змісту суб'єктивних прав та класифікації суб'єктів правової системи як учасників правовідносин, що мають взаємні суб'єктивні права та юридичні обов'язки.

Виклад основного матеріалу. В умовах глобалізації зміни в правовій системі та її підсистемах відбуваються не лише завдяки процесу правової інтеграції, пов'язаного з високим рівнем інтеграційних зусиль, що забезпечуються главами держав, які відповідають за формування єдиного інтеграційного простору [1], а й внаслідок активізації діяльності людини як індивідуального суб'єкта правової системи, що наділений конкретним суб'єктивним правом. Погоджуючись з відомим американським філософом та соціологом Дж. Сарторі,

слід зазначити, що інтеграція являє собою процес, що здійснюють конкретні агенти: країни, партії, угруповання, індивіди тощо. При цьому застосовувати термін «інтеграція» до будь-якого виду з'єднання чи злиття недоцільно, оскільки максимальний рівень єднання досягається лише за наявності інтегруючих факторів [2]. За таких умов до особливих тенденцій зміни меж суб'єктивних прав можна відносити: 1) зростання інтенсивності ділової активності індивідуальних суб'єктів правової системи, що сприяє розширенню зон дії права та меж правового простору; 2) актуалізація різних видів правових статусів особи: правового статусу громадян, іноземців, осіб без громадянства, ускладнення й загострення проблем, які виникають у колі конституційного та галузевих правових статусів особи (політико-правовому, соціально-економічному, соціально-правовому, культурно-правовому та ін.); 3) збільшення у міру розвитку міжнародного права і міждержавних відносин обсягу прав і обов'язків індивіда, підвищення у подальшому ролі індивіда на міжнародній арені; 4) розширення обсягу прав людини та поглиблення їх змісту [3, с. 158].

Суб'єкт права є первинним системоутворюючим елементом правової системи. Як наголошує Л. Луць, інтегративні властивості правової системи суспільства, стан рівноваги, необхідні для її функціонування, забезпечуються структурою – стійкою єдністю суб'єктів права та постійних зв'язків між ними, що зумовлюють функціонування правової системи як цілісного явища. Така стійка взаємодія суб'єктів права спрямована на досягнення правопорядку, а стабільність зв'язків при цьому забезпечується правовими заходами, насамперед, нормами права [4, с. 11].

Вищезазначене говорить про те, що суб'єктивне право традиційно розглядається як вид і міра можливої (або дозволеної) поведінки суб'єкта права, що встановлена юридичними нормами для задоволення його інтересів і забезпечується державою. Структуру ж суб'єктивного права становлять чотири різновиди можливостей:

1) можливості поведінки у межах свободи, яка встановлена нормою права. Ця свобода забезпечує реалізацію інтересів людини у певній сфері

законним шляхом, що виключає порушення прав інших суб'єктів;

2) можливості користуватися наданим благом з метою реалізації закріплених правом суб'єктивних інтересів. Саме ця складова суб'єктивного права забезпечує реальність, дієвість та ефективність правових норм;

3) можливості особи вимагати виконання обов'язку іншими суб'єктами права як гарантії дієвості права;

4) можливості звернення до суду за захистом порушеного права як гарантії поновлення порушеного права та покарання винних у порушенні прав суб'єктів [5, с. 89].

В умовах глобалізації з'являються нові суб'єкти національної правової системи, які різною мірою пов'язані з глобалізаційним процесом сучасності. У перше десятиліття ХХІ ст. простежується процес посилення взаємозалежності, зміни функцій національної держави під натиском дії нових суб'єктів національної правової системи (наприклад, глобальних фірм, транснаціональних мереж та ін.), які взаємодіють на рівних умовах не лише між собою, але й з національною державою – традиційним суб'єктом національної правової системи. Глобалізація впливає і на інших суб'єктів правової системи – соціальні спільноти: громадські організації, так звану еліту (політичну, фінансову, економічну як національну, так і глобалістську), народи, нації, етноси та ін., які, в свою чергу, впливають на подальше функціонування і розвиток правової системи у умовах міждержавної та внутрішньодержавної правової інтеграції [6, с. 201].

На сьогодні досить ваговою є проблема з'ясування критеріїв, які дозволяють відокремити зміст та межі суб'єктивного права від здійснення суб'єктивного права і його меж, а також з'ясувати сутність того чи іншого суб'єктивного права. Складність даного питання полягає, перш за все, в тому, що як сам зміст суб'єктивного права, так і його здійснення передбачає певну поведінку управомоченої особи (суб'єкта права).

Відомо, що суб'єктивне право являє собою певну міру можливої поведінки управомоченої особи. Здійснення ж суб'єктивного права ста-

новить реалізацію цих можливостей. Здійснення права – це не сукупність окремих нормативних і соціальних елементів, а процес щодо впровадження нормативних приписів у життя. Здійснення права певної особистості породжує реалізацію прав іншої особистості. Наприклад, реалізація права на пошуки інформації, її виробництво і розповсюдження сприяє реалізації права на вільний доступ та отримання інформації іншою особистістю. З цього випливає, що різниця між змістом суб'єктивного права і його здійсненям полягає в тому, що зміст суб'єктивного права включає в себе лише можливу поведінку управомоченої особи, тоді коли здійснення права передбачає реальні, конкретні дії, пов'язані з перетворенням цієї можливості в дійсність. Це означає, що співвідношення між поведінкою, яка є складовою змісту суб'єктивного права, і поведінкою, що складає зміст здійснення права, являє собою співвідношення між можливістю та дійсністю.

Проте, будь-яке суб'єктивне право – це не лише міра можливої поведінки, а й міра поведінки, дозволена законом управомоченій особі. Незалежно від того, чи виникає суб'єктивне право поза волею управомоченого суб'єкта (наприклад, право вимагати відшкодування нанесеної шкоди, право вимагати виплати певної суми при настанні страхового випадку і т.д.), чи воно виникає в результаті вольових дій самого управомоченого (наприклад, у результаті укладення договору), зміст його завжди визначений законом, який або прямо вказує управомоченій особі певну поведінку, або санкціонує його.

На відміну від цього процес реалізації права, тобто процес його здійснення завжди матиме вольовий характер, завжди залежатиме від волі управомоченої особи. Отже, співвідношення між поведінкою, що становить зміст суб'єктивного права, і поведінкою, яка характеризує зміст процесу його здійснення, слід небезпідставно уявляти як співвідношення об'єктивного та суб'єктивного права.

Однак, при цьому, варто мати на увазі відоме співвідношення такого розмежування, так як, з одного боку, воля управомоченої особи в рамках наданої їй законом диспозитивності все ж таки присутня у визначенні змісту набутих нею суб'єктивних прав, а з іншого боку, процес

здійснення права у певних випадках також регламентується законом і в деякій мірі може не залежати від волі управомоченої особи. Тому, наведене співвідношення можна розглядати, очевидно, лише як деяку перевагу в одному випадку об'єктивного, а в іншому – суб'єктивного моментів.

Разом із тим, право, як сукупність правил поведінки, передбачає додаток рівного масштабу, рівного мірила до схожих у загальному, але конкретно різних випадках. Тобто будь-яке правило поведінки завжди наділене відомим ступенем загальності, абстрактності внаслідок неможливості врахувати в ньому всі конкретні особливості того чи іншого випадку. Це є свідченням того, що, визначаючи зміст суб'єктивних прав, закон регламентує їх зазвичай як деякий загальний тип поведінки, дозволеної управомоченій особі. Такими, наприклад, є: легальне визначення права власності як права володіти, користуватися та розпоряджатися майном в межах, встановлених законом; право кожного громадянина заповідати своє майно на випадок смерті тощо.

На відміну від цього, поведінка, що представляє процес здійснення суб'єктивного права, завжди є визначеною та передбачає конкретний вид реальних дій управомоченої особи, зумовлених особливостями даного конкретного випадку. А отже, співвідношення між поведінкою, що складає зміст суб'єктивного права, і поведінкою, яка становить зміст процесу його здійснення, характеризується так само, як співвідношення загального та конкретного.

Таким чином, якщо зміст суб'єктивного права може бути охарактеризований як загальний тип можливої поведінки управомоченої особи, санкціонованої об'єктивним правом, то зміст процесу його здійснення зводиться до здійснення управомоченою особою реальних, конкретних дій, у яких знаходять свій прояв як воля самої управомоченої особи, так і специфічні особливості певного конкретного випадку. При цьому зміст суб'єктивного права

начебто характеризується правом у його статичному стані, тоді як здійснення суб'єктивного права є динамічним процесом його розвитку, тобто його реалізація.

Розглядаючи зміст суб'єктивного права, неможливо залишити поза увагою питання щодо призначення суб'єктивного права. Оскільки особливості змісту багаточисленних та різноманітних суб'єктивних прав значною мірою визначаються характером тих суспільних відносин, які регулюються нормами права. А характером врегульованих правом суспільних відносин визначається, в свою чергу, і призначення того чи іншого суб'єктивного права. Отже, залежно від характеру правового регулювання, різнитися буде як зміст наданих учасникам цих відносин суб'єктивних прав і обов'язків, так і їх призначення.

Основою будь-якого суб'єктивного права є потреби особи, а точніше необхідність у їх задоволенні. Адже потреби зумовлюють спрямованість організму, індивіда до створення і реалізації умов існування та розвитку. Причому задоволення більшості потреб особи є неможливим без їх формально-юридичного визнання і правового опосередкування самого механізму задоволення. З огляду на це, зміст призначення суб'єктивного права можна визначити шляхом здійснення аналізу існуючих у літературі класифікацій потреб. Найбільш розповсюдженою з них є класифікація потреб на: фізичні або вітальні (потреби людини як живої істоти); соціальні або культурні (потреби суспільного розвитку, а також потреби адаптації особистості в суспільстві); духовні чи особистісні (пізнавальні, релігійні, моральні, естетичні) [7, с. 250; 8, с. 14]. Дана класифікація та класифікація потреб відомого американського психолога А. Маслоу, представлена ієрархією людських потреб, в основі якої є фізіологічні потреби, а вершиною – потреби в самовираженні та самоактуалізації (особистого самовдосконалення) [9], дозволяють зробити припущення, що кожній потребі повинне відповідати певне суб'єктивне право, в рамках якого і буде задовольнятися потреба:

Потреби	Суб'єктивне право
Фізіологічні	Право на життя, право на здоров'я, право на відпочинок, право на отримання пенсій та допомоги не нижче прожиткового мінімуму та ін.
В безпеці та захисті	Право на недоторканість особистості, житла, приватного життя, особисту та сімейну таємницю, право на адвоката, право на соціальне забезпечення, право на судовий захист тощо
В приналежності до соціальних груп / в коханні	Право на об'єднання, право на укладення шлюбу, право на виховання дітей, свобода совісті та віросповідання, виборче право, ін.
У повазі	Право на захист честі, гідності, ділової репутації тощо
Пізнавальні	Право на освіту, право на наукову діяльність, право на доступ до інформації та ін.
Естетичні	Право на участь в культурному житті і доступ до культурних цінностей, свобода літературної та художньої творчості
В самоактуалізації	Будь-яке право, яке задовольняє потреби людини в самореалізації (наприклад, право на участь у управлінні державою, академічна свобода, свобода слова тощо)

Звертаючись до теоретичних аспектів проблеми призначення права, слід зазначити, що воно являє собою об'єктивну категорію. Оскільки її об'єктивний характер визначається, по-перше, історичною обумовленістю призначення права, яке виражає певні соціально-економічні умови життя; по-друге, чітко передбаченими та санкціонованими законом цілями, для досягнення яких використовується суб'єктивне право. Тобто, конкретне призначення суб'єктивного права в деяких випадках безпосередньо визначене в самому законі. При цьому призначення прав у законі визначається по-різному. Так, в одних випадках призначення суб'єктивного права визначається в законі прямою вказівкою на ті цілі, для досягнення яких дане суб'єктивне право може бути використаним (наприклад, призначення права оперативного управління майном організації, призначення прав, які впливають з договору та ін.). В інших випадках законом визначається призначення права шляхом встановлення певних заборон щодо використання тих чи інших суб'єктивних прав для визначення цілі. Такими заборонами, наприклад, може бути використання, поширення персональних даних без згоди суб'єкта. В деяких випадках законом визначається призначення суб'єктивного права не прямо, а опосередковано, шляхом визначення призначення того чи іншого майна. Також призначення тих чи інших суб'єктивних

прав може бути визначеним не лише законом, але й правомірними вольовими актами, наприклад, адміністративними чи односторонніми угодами.

Разом із тим, варто зауважити, що хоча цілі, заради досягнення яких уповноважений суб'єкт використовує своє право, визначаються його індивідуальною волею, проте вони не можуть виходити за межі тих цілей, які є загально визнаними з боку суспільства.

При всій дискусійності питання щодо змісту суб'єктивного права, беззаперечним та загальноприйнятим є положення про те, що визнаючи за певним суб'єктом суб'єктивні права та обов'язки, законодавство надає суб'єкту права і право на їх захист. Суб'єктивне право, надане особі, але незабезпечене від його порушення необхідними засобами, становить лише декларативне право. В літературі з теорії держави і права проблема захисту суб'єктивних прав зазвичай розглядається одночасно з вивченням питання щодо змісту суб'єктивного права. При цьому в більшості випадків відмічається, що суб'єктивне право за своїм змістом являє собою сукупність цілого ряду можливостей, зокрема можливості вимагати певної поведінки від зобов'язаної особи; і, нарешті, можливості звертатися до компетентних державних органів з вимогою захисту порушеного чи оспорюваного права.

Встановлення в законі правових гарантій реальності прав громадян не зводиться і не може бути зведене виключно до забезпечення реально-

го здійснення суб'єктивних прав тільки управомоченої особи. Поряд з цим право повинне також гарантувати і правовий захист інтересів всього суспільства в цілому, прав та інтересів інших громадян і організацій, які можуть бути порушені при здійсненні права управомоченою особою. Тобто поведінка особи щодо здійснення суб'єктивних прав характеризується, як вже зазначалося, єдністю об'єктивного та суб'єктивного моментів, оскільки і вимоги закону стосуються саме цих двох його аспектів. Об'єктивний критерій поведінки суб'єктів права має на меті встановлення відповідності їх поведінки приписам закону і знаходить своє вираження в поняттях правомірної або протиправної поведінки. Суб'єктивна ж оцінка поведінки суб'єкта права виражається в закріпленому законом принципі вини, що відповідно є відправним началом відповідальності суб'єкта згідно із законом.

Однією з правових форм забезпечення інтересів суб'єктів права є законодавче закріплення певних меж здійснення суб'єктивних прав та встановлення обов'язку кожної управомоченої особи здійснювати свої права належним чином у відповідності з законом. Визначення меж здійснення суб'єктивних прав не слід розглядати як обмеження цих прав, а як юридичний вираз вже існуючого рівного положення людей в системі суспільних відносин, правове забезпечення, юридичну гарантію цієї дієвої рівності. Спроби окремих осіб вийти за межі такої правової рівноваги шляхом використання належних їм суб'єктивних прав, порушення меж їх здійснення являють собою зловживання правом, особливий вид неправомірної поведінки, спрямованої на реалізацію суб'єктом правових відносин свого суб'єктивного інтересу із негативним змістом, який проявляється в порушенні суб'єктивних прав інших осіб та в умисному заподіянні їм шкоди [10, с. 31]. В правовій системі України основними причинами, що можуть призводити до зловживанням правом є: фактори нормативного регулювання; наявність значної кількості підзаконних нормативно-правових актів; наявність в законодавстві здебільшого диспо-

зитивних норм; соціальні фактори; рівень освіти і правових знань; рівень правової культури; моральні та релігійні переконання тощо [11, с. 17].

Категорія зловживання правом є одним із правових феноменів, що створює перешкоди для злагодженого функціонування правової системи, встановлення правопорядку в суспільстві та відповідно реалізації суб'єктивних прав. Закріплення в законі принципу неприпустимості зловживання суб'єктивними правами передбачає необхідне доповнення правових гарантій реальності здійснення суб'єктивних прав, своєрідну форму правового забезпечення правильного співвідношення суспільних та особистих інтересів.

Висновки. В результаті проведеного аналізу сучасних підходів до визначення змісту суб'єктивного права та сутності здійснення суб'єктивних прав доведено, що питання призначення суб'єктивних прав має важливе теоретичне та практичне значення. Оскільки суб'єктивне право становить міру можливої та дозволеної законом поведінки управомоченої особи, здійснюваної з метою задоволення власних потреб та інтересів. І з теоретичної точки зору розуміння необхідності кореляції потреб людини з нормативно-правовим регулюванням суспільних відносин дає більше можливостей для розуміння сутності суб'єктивного права, зокрема пізнання його природи. З точки зору практики, пов'язування потреб людини з конкретним суб'єктивним правом сприятиме закріпленню необхідного змісту об'єктивного права та встановленню правомочностей особи, необхідних для задоволення конкретних інтересів. Мова йде про роль суб'єктів права як у формуванні національного права, так і виробленні норм міжнародного права стосовно захисту прав людини [12].

З урахуванням основного призначення права, яке полягає у забезпеченні регулюючого впливу на поведінку учасників суспільних відносин, в правовій регламентації їхньої діяльності, а також розуміння поняття реалізації суб'єктивних прав як регламентованого нормами права процесу самостійного здійснення прав особи з метою досягнення конкретного інтересу чи самовираження особистості, варто зробити висновок, що здійснення суб'єктивних прав повинне базуватися на

тих вимогах і принципах, які суспільство ставить перед управомоченим суб'єктом. До основних із них доцільно відносити принципи: законності, добросовісності, здійснення суб'єктивних прав у відповідності з їх призначенням; реального здійснення суб'єктивних прав тощо.

Література

1. Sartori G. Concept misformation in comparative politics. *The American Political Science Review*. 1970. Vol. 64. № 4. С. 1033–1053. <https://doi.org/10.2307/1958356>
2. Frattolin F. Un progetto di Unione Italiana. *Limes*. 2004. № 4. Р. 42-59.
3. Удовика Л.Г. Правова система України: глобалізаційні трансформації. Запоріжжя: КСК-Альянс, 2014. 302 с.
4. Луць Л.А. Європейські міждержавні правові системи: загальнотеоретична характеристика: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2005. 32 с.
5. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / за ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 688 с.
6. Хаустова М.Г. Правова інтеграція: теоретичний аспект. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2018. № 1. Том 25. С. 192–203.
7. Риждова І.С. Формування потреб та інтересів в дизайнерській діяльності. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2010. Вип. 42. С. 247–258.
8. Рабінович П. Основоположні права людини: соціально-антропна сутність, змістова класифікація. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 2 (73). С. 10–16.
9. Maslow A.H. *Motivation and Personality*. Harper & Brothers, 1954. URL: http://s-f-walker.org.uk/pubsebooks/pdfs/Motivation_and_Personality-Maslow.pdf (дата звернення 01.11.2019).
10. Шапенко Л.О., Степанківська Н.А. Зловживання правом як загроза стабільним суспільним відносинам. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 6. С. 29–32.
11. Бакаєв Д.С. Концепція зловживання правом у правовій доктрині: автореф. дис. ...

канд. юрид. наук: 12.00.01. Запоріжжя, 2013. 20 с.

12. Swepston L. *Making Peoples Heard. Essays on Human Rights in Honour of Gudmundur Alfredsson*. Leiden, Boston: Martinus Nijhoff, 2011. URL: <https://brill.com/view/title/19148?lang=en> (дата звернення 01.11.2019).

References

1. Sartori G. Concept misformation in comparative politics. *The American Political Science Review*. 1970. Vol. 64. № 4. S. 1033–1053.
2. Frattolin F. Un progetto di Unione Italiana. *Limes*. 2004. № 4. R. 42-59.
3. Udovych L.H. *Pravova systema Ukrainy: hlobalizatsiini transformatsii*. Zaporizhzhia: KSK-Alians, 2014. 302 s.
4. Luts L.A. *Yevropeiski mizhderzhavni pravovi systemy: zahalnoteoretychna kharakterystyka: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia d-ra yuryd. nauk: 12.00.01*. Kyiv, 2005. 32 s.
5. *Teoriia derzhavy i prava*. Akademichnyi kurs: pidruchnyk / za red. O.V. Zaichuka, N.M. Onishchenko. Kyiv: Iurinkom Inter, 2008. 688 s.
6. Khaustova M.H. *Pravova intehratsiia: teoretychnyi aspekt*. *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy*. 2018. № 1. Tom 25. S. 192–203.
7. Ryzhova I.S. *Formuvannia potreb ta interesiv v dyzainerskii diialnosti*. *Humanitarnyi visnyk ZDIA*. 2010. Vyp. 42. S. 247–258.
8. Rabinovych P. *Osnovolozhni prava liudyny: sotsialno-antropna sutnist, zmistova klasyfikatsiia*. *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy*. 2013. № 2 (73). S. 10–16.
9. Maslow A.H. *Motivation and Personality*. Harper & Brothers, 1954. URL: http://s-f-walker.org.uk/pubsebooks/pdfs/Motivation_and_Personality-Maslow.pdf (data zvernennia 01.11.2019).
10. Shapenko L.O., Stepankivska N.A. *Zlovzhvannia pravom yak zahroza stabilnym suspilnym vidnosynam*. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. 2014. № 6. S. 29–32.
11. Bakaiev D.S. *Kontsepsiia zlovzhvannia pravom u pravovii doktryni: avtoref. na zdobuttia nauk. stupenia kand.. yuryd. nauk: 12.00.01*. Zaporizhzhia, 2013. 20 s.
12. Swepston L. *Making Peoples Heard. Essays on Human Rights in Honour of Gudmundur Alfredsson*.

R. Kaliuzhnyj, L. Shapenko

CONCEPTUAL CONTENT OF SUBJECTIVE RIGHT UNDER THE CONDITIONS OF LEGAL INTEGRATION

Національний авіаційний університет
проспект Космонавта Комарова, 1, 03680, Київ, Україна
E-mail: shapenkol@ukr.net

*The **purpose** of the article is to investigate the essence of subjective right in its relationship with the categories «legal person», «assignment of subjective right» and «exercise of subjective right», as well as to define new substantive characteristics of this concept under the conditions of legal integration. **Research methods:** the use of the system and structural method and the method of generalization allowed us to analyze the general tendencies of expansion of the content of subjective rights caused by globalization and legal integration transformations of social reality. The dialectical method of scientific cognition as well as the methods of analysis, synthesis and abstraction helped to clarify the content and purpose of the concept under study, identify its main features and structure, as well as the correlation with objective right. **Results:** scientific research has shown that the issue of the assignment of subjective rights is of great theoretical and practical importance. After all, from a theoretical point of view, understanding the need to correlate human needs with the legal regulation of social relations provides more opportunities for understanding the essence of subjective right, in particular perception of its nature. From the point of view of practice, linking the needs of a person with a specific subjective right will help to consolidate the necessary content of objective right and to establish those competencies of a person necessary to satisfy specific interests. **Discussion:** the dynamics of the development of social relations and the development of the legal system of Ukraine, which occur under the influence of modern globalization processes, necessitate further scientific understanding of the transformations of the institutional subsystem of the national legal system in the context of detecting changes in the legal status of legal persons.*

Keywords: globalization; legal integration; legal status; legal person; subjective right.